

การถ่ายทอดวิทยากรตะวันตกในสังคมไทย : ศึกษาบทบาทของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์
ระหว่าง พ.ศ.2371-2411

นาย ประสิทธิ์ พงศ์อุดม

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2533

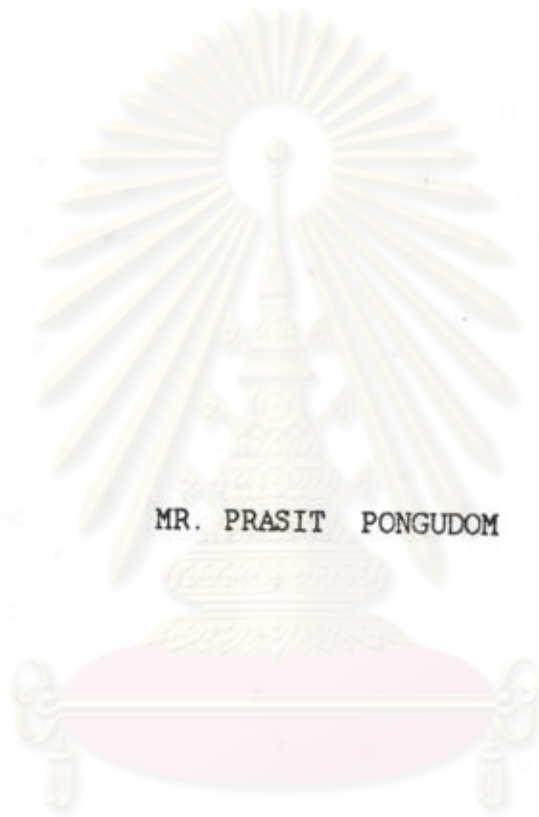
ISBN 974-577-707-2

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

016282

310305A64

THE TRANSMISSION OF WESTERN LEARNING INTO THAI SOCIETY:
A STUDY OF THE ROLE OF PROTESTANT MISSIONAREIS, 1828-1868

MR. PRASIT PONGUDOM

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of History
Graduate School
Chulalongkorn University

1990

ISBN 974-577-707-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกในสังคมไทย : ศึกษาบทบาทของ
มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ ตั้งแต่ พ.ศ.2371-2411

โดย

นาย ประสิทธิ์ พงศ์อุดม

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์

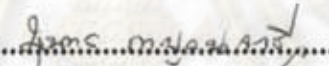
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร. ดาวร วัชรากัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุนนกร กาญจนจარი)

.....

อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์)

.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา)

.....

กรรมการ

(อาจารย์สายชล ลิตยานุรักษ์)

๙ ๑

ประสิทธิ์ พงศ์อุดม : การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกในสังคมไทย : ศึกษาบทบาทของ
 มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ ระหว่าง พ.ศ.2371-2411 (THE TRANSMISSION OF
 WESTERN LEARNING INTO THAI SOCIETY : A STUDY OF THE ROLE OF
 PROTESTANT MISSIONARIES, (1828-1868)
 อ.ที่ปรึกษา อ.ฉลอง สุนทรวาณิชย์, 404 หน้า. ISBN 974-577-707-2

วิทยานิพนธ์นี้ มุ่งศึกษาการถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกในสังคมไทยโดยมิชชันนารี
 โปรเตสแตนต์ และการรับวิทยาการตะวันตกของสังคมไทย ในช่วงที่เป็นจุดเปลี่ยนของสังคมสมัย
 รัชกาลที่ 3 ถึงสิ้นรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

การศึกษาแสดงให้เห็นว่า การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกของมิชชันนารีเป็นวิธีการเพื่อ
 สนับสนุนการประกาศคริสต์ศาสนา ซึ่งเป็นมรดกทางความคิดและอิทธิพลจากแรงกระตุ้นของการตื่น
 ตัวของกระบวนการมิชชันนารีในประเทศตะวันตก (โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา) มิชชันนารีมีเหตุผล
 ในการปฏิบัติเพื่อหวังผลตอบแทนต่ออุดมการณ์ทางศาสนาที่ตายตัวของตนเอง จึงมีความมุ่งมั่นในการ
 ถ่ายทอดวิทยาการใหม่ลงสู่สังคมไทยด้วย โดยมุ่งหวังว่าวิทยาการใหม่นี้จะสั่นคลอนระบบความรู้และ
 ความเชื่อเดิมของสังคมและทำให้คนในสังคมไทยเปลี่ยนมายอมรับ "สิ่งจะ" ของคริสต์ศาสนาตามความ
 เชื้อของตน

การปฏิบัติของมิชชันนารีในสมัยนี้เป็นการเปิด โอกาสให้ชนชั้นนำของสังคมไทยเลือกรับ
 วิทยาการตะวันตกที่ตนสนใจ โดยมีปัจจัยสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ
 และภูมิปัญญา เป็นตัวกำหนด ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้นำหัวเก่าจะรับในสิ่งที่เป็นประโยชน์เฉพาะหน้า
 ที่ตอบสนองประโยชน์ในสังคมขณะนั้น ส่วนผู้นำหัวใหม่จะรับวิทยาการตะวันตกที่ตอบสนองประโยชน์
 เชิงปฏิบัติและทันต่อความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ และเป็นการรับโดยนำมาปรับการอธิบายความรู้เดิม
 ให้มีเหตุผลที่เป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้น เพื่อดำเนินการระดมการคุกคามของ "อุดมการณ์" ใหม่จาก
 ตะวันตก และเพื่อชี้ให้ชาติมหาอำนาจตะวันตกเห็นว่าไทยมีความเป็นอารยประเทศที่ทัดเทียมกัน
 การรับวิทยาการตะวันตกนั้น จะผ่านการรับและกลั่นกรองจากผู้นำของไทย ซึ่งเป็นการรับในบริบท
 ทางสังคมไทยที่มิชชันนารีไม่อาจเข้าใจได้ และเป็นแนวโน้มที่ชักนำให้มิชชันนารียังคงทุ่มเทความ
 พยายามในด้านต่าง ๆ เพื่อพันธกิจการเผยแพร่คริสต์ศาสนาของตนต่อไป

ภาควิชา ประวัติศาสตร์.....
 สาขาวิชา ประวัติศาสตร์.....
 ปีการศึกษา 2532.....

ลายมือชื่อนิสิต
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
 CS

PRASIT PONGUDOM : THE TRANSMISSION OF WESTERN LEARNING INTO THAI SOCIETY : A STUDY OF THE ROLE OF PROTESTANT MISSIONARIES, 1828-1868. THESIS ADVISOR: CHALONG SOONTRAVANICH, 404 pp. ISBN 974-577-707-2

This thesis studies the transmission of western learning into Thai society by the Protestant missionaries and the reception of western learning by Thai society in an era of social change, namely during the reigns of Rama III and Rama IV.

This study demonstrates that the missionaries used the transmission of western learning as one method to support their evangelism. This use of western learning grew out of both their intellectual heritage and the influence of the awakening of the missionary movement in the West, particularly in the United States, on them. The missionaries conducted themselves as they did in the hopes that they would gain certain benefits in line with their rigid religious ideology. They, therefore, had as their fixed purpose the transmission of the "new learning" into Thai society in order to shake the foundations of traditional learning and beliefs and encourage Thai society to more willingly accept the "truth" of Christianity in line with their own beliefs.

The various missionary activities of this era provided Thai political leadership with the opportunity to select those aspects of western learning in which it was interested. Political, social, economic, and intellectual change provided the key factors in determining those interests. This may be seen from the fact that conservative leaders accepted only those elements of western learning which were of immediate social usefulness. Progressive leaders, for their part, accepted western learning which met their own needs and which kept them abreast of the changes taking place. Their acceptance of this learning led them to adapt traditional knowledge to scientific reasoning in order to resist the threat of new western "ideological" trends and in order to demonstrate to the western powers that Thailand was equally as civilized as they. Thai society strained western learning through the filter of its political leadership, a process which took place in the context of Thai society. The missionaries may not have entirely understood that context, and thus the responsiveness of the Thai leaders to western learning encouraged the missionaries to continue to use their efforts in various fields for Christian evangelism.

ภาควิชา ประวัตินครินทร์
สาขาวิชา ประวัตินครินทร์
ปีการศึกษา 2532

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่อคณาจารย์ที่ปรึกษาช่วย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีขึ้นได้และสำเร็จลงด้วยดีนั้น เกี่ยวเนื่องด้วยกับหน่วยงาน สถาบัน และบุคคลเป็นจำนวนมากที่ผู้เขียนใคร่กล่าวไว้เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณและเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้มีส่วนสำหรับความสำเร็จในครั้งนี้

การเข้าศึกษาในสาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เขียนเชื่อว่าเป็นการทรงอำนาจของพระเจ้า ตามความเชื่อของคริสต์ศาสนาที่เป็นศรัทธาของผู้เขียน จนทำให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ มาได้ด้วยดี ด้วยวิสัยของคริสตชน การขอบพระคุณพระเจ้าสำหรับความสำเร็จที่ต้องทนสู้และบากบั่นเช่นนี้จึงเป็นสิ่งแรกที่จะละเลยไม่ได้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการจดหมายเหตุ สภาคริสตจักรในประเทศไทย ที่เล็งเห็นคุณค่าของการศึกษาประวัติศาสตร์และสนับสนุนผู้เขียนให้มีโอกาสศึกษาในระดับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์เอเบิร์ต อาร์.สวอนสัน หัวหน้าฝ่ายประวัติศาสตร์คริสตจักร หน่วยงานจดหมายเหตุและประวัติศาสตร์คริสตจักร สภาคริสตจักรในประเทศไทย ที่เป็นผู้มีพระคุณอย่างสูง โดยมีส่วนผลักดันอย่างยิ่งในการให้ผู้ปฏิบัติงาน ได้ชวนขวนขวายศึกษาเพื่อเพิ่มประสบการณ์และคุณวุฒิที่สูงขึ้น อีกทั้งยังเป็นผู้ที่คอยกระตุ้นเตือน ให้กำลังใจ เปิดโอกาส และให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อย่างมากมาย และยังคงดูแลความคืบหน้าของการศึกษาอย่างห่วงใยที่ผู้เขียนขอรำลึกพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และแนวคิดทางการศึกษาวิจัย ซึ่งทำให้ผู้เขียนมีความเข้าใจต่อความรู้และการวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่เป็นการพัฒนาทางความคิดมากขึ้น และขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งเป็นอาจารย์เก่าและมีส่วนช่วยเหลือโดยการให้ยืมหนังสือวิทยานิพนธ์ ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นพิเศษด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ฉัตรธรรม ภัทโรดม อาจารย์ที่ปรึกษาทั่วไป และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงสำหรับอาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์ ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิตถยานิพนธ์ และได้มีความกรุณาอย่างสูงในการแนะนำ วิจาร์ณ แก่ไขงานเขียน ที่ทำให้มีความสมบูรณ์ตามแนวหัวข้อวิจัยมากยิ่งขึ้น ทั้งยังได้ให้โอกาสแก่ผู้เขียนเสมอมา ขอกราบขอบพระคุณต่อคณะกรรมการสอบ

วิทยานิพนธ์ ที่กรุณาตรวจสอบงานเขียนและชี้แนะแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้งานนี้มีคุณค่าต่อผู้เขียนและวงวิชาการต่อไป

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่และมิตรสหายในสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยพายัพ ที่กรุณาให้ยืมและช่วยยืมหนังสือเป็นกรณีพิเศษ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสำนักงานต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้รับการบริการตลอดเวลาที่ทำการศึกษา ขอขอบคุณอาจารย์คำมูล ชินวงศ์ เพื่อนร่วมงานที่ได้ช่วยพิมพ์งานส่วนหนึ่งพร้อมทั้งการตรวจทานการพิมพ์ และน้องหนู ที่ได้พิมพ์ส่วนหนึ่งให้เสร็จทันในการแก้ไข

คำขอบคุณที่เป็นความรู้สึกพิเศษ ในที่นี้คือคำกราบขอบพระคุณบิดา(ผู้ล่วงลับ)กับมารดาผู้ให้กำเนิดและกล่อมเกลารูปร่างจิตใจของผู้เขียนให้มีปัญญา มีมานะต่อสู้ และท่านเป็นผู้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาโดยพยายามผลักดันให้ลูก ๆ ได้รับการศึกษา ทั้งที่ท่านทั้งสองไม่เคยรู้จักการศึกษาในระดับที่สูงกว่าภาคบังคับของไทยสมัยก่อนเลย ขอขอบคุณพี่น้องร่วมสายเลือดที่ได้ให้การสนับสนุนและอุ้มชูกันมาจนผู้เขียนสามารถก้าวขึ้นมาสู่การศึกษาระดับนี้

ขอขอบคุณพร้อมทั้งขอภัยต่อ "จ๊อบ" และ "ลูก" ตะเกียง ที่ได้เป็นกำลังใจและเป็นชีวิตที่ทำให้ผู้เขียนมีความมานะอดทน ในฐานะที่การศึกษารั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชีวิตและสร้างอนาคตของครอบครัว ทั้งสองต้องเผชิญกับปัญหาในการทุ่มเวลาอย่างมากกับงานวิจัยและความเครียดบางครั้ง ทั้งที่ไม่รู้เรื่องด้วยนี้มาตลอดระยะเวลาที่ศึกษา

ท้ายสุดนี้ ขอขอบคุณรุ่นพี่ "ประวัติศาสตร์" จุฬาฯ และขอบคุณรุ่นน้องที่เป็นเพื่อนเคยร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งขอขอบคุณ "รุ่นเพื่อน" ที่เป็นผู้ร่วมชะตากรรมแห่งความเหนื่อยและทุกข์ยากอันเป็นประสบการณ์ที่มีรู้ลืม ซึ่งขอเอ่ยนามในที่นี้ คือ ปีก เฮอร์ นก นาย ส้ม อัง อ้วน และเพื่อนที่เคยเรียนร่วมกันคือ สุตและเกรียง ขอขอบคุณมิตรสหายในหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งเพื่อนร่วมงานที่อยู่ด้วยกัน ณ หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งเป็นผู้ร่วมสร้างวิญญาณจดหมายเหตุ ที่ได้เห็นคุณค่าของการเก็บรักษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ไม่ให้สูญสลายและยังเป็นแหล่งบริการข้อมูลสำคัญที่ผู้เขียนได้ใช้ในการศึกษารั้งนี้ สุดท้ายขอขอบคุณผู้ที่ยังไม่ได้ออกนามอีกมากที่ได้ให้กำลังใจ เป็นห่วงเป็นใย เป็นกำลังใจจากสังคมอย่างดีที่สุด และขอบคุณผู้ไม่หาความรู้ที่ได้ใช้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นประโยชน์ในการศึกษา หรือแม้แต่ว่าจะวิพากษ์วิจารณ์หรือชี้แนะข้อบกพร่องที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางวิชาการประวัติศาสตร์ในขอบข่ายของเรื่องนี้ต่อไป

ประสิทธิ์ พงศ์อุดม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
2. บทบาทของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทย.....	7
ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในสังคมไทย.....	8
การศึกษาบทบาทของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในสังคมไทยภายหลังปี พ.ศ.2471-2530.....	14
มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ.2494-2504.....	15
มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ระหว่างพ.ศ.2404-2530.....	20
งานวิจัยโดยนักวิชาการไทย.....	21
งานวิจัยโดยนักวิชาการต่างประเทศ.....	33
สรุปสังคาย.....	38
3. บริบททางสังคมไทย พ.ศ.2371-2411.....	44
การศึกษาสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	46
ขอบเขตทางสังคมกับการรู้กระแสวัฒนธรรมจากส่วนกลาง.....	51
สังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	56
ชนชั้นผู้ปกครอง.....	59
สถาบันสงฆ์.....	70

ชนชั้นสามัญชน.....	76
การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและกระบวนการความคิดทางสังคม.....	87
การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	88
การก่อรูปของความคิดทางสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	105
ระบบการศึกษา.....	106
รูปแบบของความรู้.....	118
แนวความคิดทางศาสนา สังคม และการเมือง.....	132
สรุป.....	141
4. กระบวนการเผยแพร่คริสต์ศาสนา โปรเตสแตนต์ในสังคมไทย.....	145
อุดมการณ์และแรงผลักดัน ในการเผยแพร่คริสต์ศาสนา.....	146
อุดมการณ์และแรงผลักดัน : กระบวนการมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ ในสังคมตะวันตก.....	147
กระบวนการมิชชันนารีในสหรัฐอเมริกา.....	153
"อุดมการณ์" ทางศาสนาและสังคมของมิชชันนารี.....	158
จิตสำนึกทางศาสนา.....	161
แนวคิดเรื่องทวิภาคนิยม.....	165
อุดมคติเรื่องอาณาจักรของพระเจ้า.....	167
ปรัชญาสามัญสำนึก.....	173
การเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ ในสังคมไทย.....	178
การปฏิบัติงานของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ในสมัยรัชกาลที่ 3-4.....	197
สังคมไทยในทัศนคติของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์.....	197
ทัศนคติของมิชชันนารีด้านศาสนา.....	199
ทัศนคติของมิชชันนารีด้านสังคม.....	204
ทัศนคติของมิชชันนารีด้านการเมือง.....	218
มิชชันนารีโปรเตสแตนต์กับการนำวิทยาการตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย.....	227
ศาสนาและวัฒนธรรมตะวันตก.....	228

ความรู้ด้านศาสตร์ต่าง ๆ ของตะวันตก.....	234
ความรู้ด้านเทคโนโลยีหรือเครื่องจักรกลขั้นพื้นฐาน.....	251
สรุป.....	256
5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมิชชันนารีโปรเตสแตนต์กับสังคมไทย (ระหว่างพ.ศ.2371-2411).....	259
การเผชิญหน้าด้านอุดมการณ์ทางศาสนา สังคม และการเมือง.....	260
การเผชิญหน้าด้านอุดมการณ์ทางศาสนา.....	260
การเผชิญหน้าด้านอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง.....	280
การเผชิญหน้าระหว่างความรู้ดั้งเดิมกับวิทยาการตะวันตก.....	302
การเผชิญหน้าด้านความรู้เกี่ยวกับจักรวาลวิทยา.....	302
มิชชันนารีกับการถ่ายทอดความรู้จักรวาลวิทยาแบบตะวันตก ในสังคมไทย.....	314
การเผชิญหน้าของความรู้ด้านการแพทย์.....	319
การถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์ของมิชชันนารี.....	328
การถ่ายทอดความรู้ภาษาอังกฤษ การศึกษา และเทคโนโลยีตะวันตก.....	337
การแพร่กระจายของวรรณกรรมคริสเตียนในสังคมไทย.....	347
การรับวิทยาการตะวันตกในสังคมไทย.....	353
รูปแบบการรับวิทยาการตะวันตกของชนชั้นผู้ปกครอง.....	355
รูปแบบการรับวิทยาการตะวันตกของสามัญชน.....	363
6. บทสรุป.....	368
บรรณานุกรม.....	377
ประวัติผู้เขียน.....	404